

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

מרן **יואל טייטלבוים** זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

סעודה שלישית פרשת

בי תבא תשי"ח

דרושים וביאורים במצות הבאת ביכורים

- אליהו שכיח בשוקא לקנות כבשים לקרבן תמיד • השקיפה ממעון קדשך
- עבודת ישראל: העבודה בימים נוראים להמשיך חסדים ע"י קיום המצות
- כדלים וכרשים דפקנו דלתיד • ארץ ישראל אינה סובלת עובדי עבירה
- קריאת פרשת נצבים קודם ראש השנה • מצות צדקה שייך רק בישראל
- תכלה שנה וקללותיה • על ידי כח הצדקה מהפכים מדת הדין לרחמים
- צמח ח' לצבי: קדושת ארץ ישראל יכולה להתחלף עם מקום אחר

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תשע"ח לפ"ק

יצא לאור ע"י
מערכת לשון קדשו
מאנטריאל קאנאדא
1-514-585-3040
קונטרס 72

לשמיעת הדברות קודש:

072-3333419 (בארץ ישראל) **1-718-298-4641**

(פון אייראפע 072-3333419-972+)

צו הערךן די תורה ס"ג תבוא תשי"ח

דרוקט: **16→5→718→#** (דרוקט אלע נומערן אינאיינעם)

גאנץ קלאר (20 מינוט)

(בסוף התורה שומעין בכיות עצומות גם מהקהל)

•

לעילוי נשמת

האי גאון וצדיק חסידא ופרישא, לוחם מלחמות ה', העמיד תלמידים לאלפים, מרא דארעא דישראל

בקש"ת רבי **משה אריה** זצוק"ל **פריינד**

בן הגאון הצדיק רבי **ישראל** זצוק"ל אב"ד **הוניאד**

ראש ישיבת וכולל אברכים "טב לב" דסאטמאר - רב ואב"ד עיה"ק ירושלים תוכב"א

בעמח"ס "עמרת יהושע"

נפטר ביום כ' אלול תשנ"ו לפ"ק

תנצב"ה

•

זייט א שותף אין די גרויסע קאסטן אָנצוגיין בעבודת הקודש

רופט: **718.673.2199**

צו נעמען אַ חלק דורך אונזער אויטאָמאָטישן קרעדיט קארד סיסטעם. יעדע נדבה איז חשוב

KolSatmar.com

קושיות ודיוקים בפרשת השבוע

א

וְהָיָה כִּי תָבֹא אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹקֶיךָ נָתַן לָךְ נַחֲלָה וִירִשְׁתָּהּ וַיֵּשְׁבְּתָּ בָּהּ, וְלָקַחְתָּ מִרְאשִׁית כָּל פְּרֵי הָאֲדָמָה [אֲשֶׁר תִּבְיֵא מֵאֲרָצְךָ אֲשֶׁר ה' אֱלֹקֶיךָ נָתַן לָךְ וְשָׂמְתָּ בִטְנָא וְהִלַּכְתָּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחָר ה' אֱלֹקֶיךָ לְשָׁכֵן שְׁמוֹ שָׁם].

קושיא א

תיבת וְהָיָה מיותר, דגם כִּי תָבֹא לחוד משמע שיהיה הדבר שיבואו לארץ ישראל

(א) כ'הָאֵב געשמועסט שוין נעכטן נאַכט [בסעודת ליל ש"ק] פון דער קשיא, [אז] ס'שטייט "כִּי תָבֹא" וואָס איז דער "וְהָיָה". איבעראַל [וואו] ס'שטייט "כִּי תָבֹא" אין די תורה ווייסט מען דאָך [אז] "ס'וועט זיין", [וואס כן] איז איבעריג דער "וְהָיָה".

ב

קושיא ב

קושית האור החיים הק': הלא הוא תחלת הציווי והיה לו לומר כי תבוא וגו' "תקח" מראשית וגו',

אבל כשאומר וְלָקַחְתָּ בוא"ו משמע שמוסיף על ענין הראשון, ויש להבין מה היה ענין הראשון שבפסוק כי תבוא וגו'.

כִּי תָבֹא אֶל הָאָרֶץ וגו' [וִירִשְׁתָּהּ] וַיֵּשְׁבְּתָּ בָּהּ, "וְלָקַחְתָּ" מִרְאשִׁית כָּל פְּרֵי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תִּבְיֵא מֵאֲרָצְךָ וגו'.

(ב) פרעגט דער אור החיים הקדוש^א, לכאורה איז דאָך דאָס [הפסוק וְלָקַחְתָּ] איין זאך [=המשך אחד] מיט [דעם פסוק] כִּי תָבֹא אֶל הָאָרֶץ וגו' וִירִשְׁתָּהּ וַיֵּשְׁבְּתָּ בָּהּ, ער העט געדארפט צו זאָגן כי תבוא אל הארץ אשר ה' אלקיך נותן לך נחלה וירשתה וישבת בה "תקח" מראשית כל פרי האדמה, [אבל עתה שאמר] "וְלָקַחְתָּ" זעט דאָך אויס ס'איז עפעס אַן עקסטער ענין, [ויש להבין מה היה ענין הראשון שבפסוק כי תבוא וגו'].

ג

קושיא ג

קושית מהר"ם בן חביב: למה אמר הכתוב פֶּרִי הָאֲדָמָה, הלא רוב מינים שמביאים מהם ביכורים הם פֶּרִי הָעֵץ?

(ג) דערנאָך, דער פסוק זאָגט מִרְאשִׁית כָּל פְּרֵי הָאֲדָמָה, "מִיִּנְסְטענִס" [=הרוב, משבעת המינים שהביאו לביכורים] איז דאָך געוועזן פֶּרִי הָעֵץ^ב, פרעגט מען דאָך די קשיא איבעראַל, אַלע אחרונים [עיינן בחת"ס כאן], [ונבראשם] דער מהר"ם חביב^ב [בדרשותיו, והובא בחומת אנך להחיד"א], אַז דאָס איז מִיִּנְסְטענִס געוועזן פֶּרִי הָעֵץ, וואָס זאָגט ער מִרְאשִׁית כָּל פְּרֵי הָאֲדָמָה. דער חיד"א פלאָגט זיך אויף דעם, צו פֿאַרענטפערן^ג.

^א באור החיים הק' (פסוק א, ד"ה אשר ה' אלקיך): צריך לדעת מה היא 'גזירת' הכתוב [=די 'אויספיר' פון פסוק], אם 'ולקחת' וגו', הוה ליה למימר "תקח" מראשית, כיון שהוא התחלת הציווי. (ועיי"ש מה שמתרץ לדרכו).

^ב הבאת בכורים הוא רק מן שבעת המינים כמו שפירש"י, ועל חמשה מהם מברכים בורא פֶּרִי הָעֵץ, והם גפן ותאנה ורמון וזיתים ותמרים, ועל שנים מברכים בורא פֶּרִי האדמה [כשהם שלמים], והם חטה ושעורה.

^ג הגאון רבי משה בן חביב. נולד בשנת תי"ד בשאלוניקי למשפחה מגולי ספרד, ועלה לארץ ישראל ושם נתמנה למרא דארעא דישראל. בעמח"ס גט פשוט, כפות תמרים, ועוד. נפטר בשנת ה'תנ"ו.

^ד החיד"א כתב בספר חומת אנך (כ, ב) וז"ל: וְלָקַחְתָּ מִרְאשִׁית כָּל פְּרֵי הָאֲדָמָה. הקשה הרב הגדול מהר"ם בן חביב ז"ל בדרשותיו כתב יד, דהוי ליה לומר "פֶּרִי הָעֵץ", דהבכורים הם משבעה מינים. ותירץ [המהר"ם חביב] דכשרואה תִּאֲנָה שֶׁבִּקְרָה כורך עליו גָּמִי, ואז הוא בוסר, ועל הבוסר מברך פֶּרִי האדמה (ש"ע אר"ח סימן רב, ב), והאריך הרבה. ועוד תירץ, דחטה פֶּרִי האדמה, עכ"ד. ותירץ ראשון לא נחה בו דעתי הקצרה. ותירץ שני מלבד שהוא דחוק, הרי רבי עקיבא ורבי יהודה סבירא להו דחטה עץ, כמבואר בראש השנה דף ט"ז ע"ש. - ולי הדל אפשר לומר, דצריך [נחמביא בכורים] לומר [ועתה] הנה הבאתי את ראשית פֶּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נתתה

והגם שגם פרי העץ עיקר יניקתו מן האדמה, ולכן המוכר על פירות האילן בורא פרי "האדמה" יצא. אבל לכתחלה הרי צריך לברך בלשון מכור בורא פרי "העץ", ואיכא מ"ד דגם בדיעבד מעכב, וא"כ למה אמרה תורה בלשון פרי "האדמה" די גמרא? זאגט טאקע, אונז פסק'ן מיר אז עקר אילן איז די ארעא, איבערדעם איז (בדיעבד אם) ב"ר "בורא פרי האדמה" על "פרי העץ" יצא, און ס'איז א פלוגתא גאר דערין, ס'איז דא גאר א מאן דאמר וואס ער לערנט אז מ'האט נישט יוצא געווען, אבער אפילו דער מאן דאמר וואס זאגט "יצא", איז דאך אויך נאר 'בדיעבד', [אבל] 'לכתחילה' דארף מען זאגן א 'לשון מכור'. [וואס כן] פארוואס שטייט אין די תורה הקדושה צום סוף, שטייט 'לכתחילה' [בלשון] מראשית כל פרי האדמה, אז ס'איז געווען פרי "העץ".

ד

וּבָאֵת אֶל הַכֶּהֱן אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיּוֹמִים הָהֵם וְאָמַרְתָּ אֵלָיו הַגְדַּתִּי הַיּוֹם לְה' אֱלֹהֶיךָ כִּי בָאתִי אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה' לַאֲבֹתֵינוּ לָתֶת לָנוּ. וְלָקַח הַכֹּהֵן הַטָּמֵא מִיָּדְךָ וְהִנִּיחוֹ לִפְנֵי מִזְבֵּחַ ה' אֱלֹהֶיךָ. וְעֲנִיתָ וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ אֲרָמִי אֲבִד אָבִי וַיֵּרֶד מִצְרַיִם וַיִּגְדַּל שָׁם בְּמִתִּי מֵעֵץ וַיְהִי שָׁם לְגוֹי גָּדוֹל עָצוֹם וְרַב וְגוֹ'. וַיּוֹצֵאֵנִי ה' מִמִּצְרַיִם וְגוֹ'. וּבָאֵנוּ אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיִּתֵּן לָנוּ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ. וְעַתָּה הִנֵּה הֵבֵאתִי אֶת רֵאשִׁית פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לִּי ה'.

קושיא ד

צ"ב ההקדמה שאומר בתחלת 'ההבאה' למקום המקדש, 'הגדתי' היום כי 'באתי' אל הארץ וגו'. והלא מובן מאיליו שהוא נכנס בארץ, שהרי רואין אותו שהוא שם

[ובשעת הנפת הבכורים קורא מקרא בכורים, כדכתיב] וְעֲנִיתָ וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ [אֲרָמִי אֲבִד אָבִי וְגו'] ומסיים וּבָאֵנוּ אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה וגו'. [ונקודם לזה בשעת 'ההבאה' אל הכהן במקום המקדש אומר אל הכהן] הַגְדַּתִּי הַיּוֹם לְה' אֱלֹהֶיךָ כִּי בָאתִי אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה' לַאֲבֹתֵינוּ לָתֶת לָנוּ. (ד) דא דערציילט מען לכאורה, מ'זאגט דא אז איך בין 'געקומען' אל הארץ, לכאורה וואס דארף מען די 'הקדמה'.

מילא ווייטער [בשעת מקרא בכורים מובן שפיר], ער רעכנט אויס [באומרן] אֲרָמִי אֲבִד אָבִי וְגו', [רעכנט ער אויס] די חסדי השי"ת, [וכל מה שעבר עלינו עד שנתקיים] וּבָאֵנוּ אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה וגו'.

[אָבִיעַ] וואס ברויך מען זאגן די הקדמה 'הגדתי' היום וגו' כי 'באתי', דאס דארף מען דאך נישט צו זאגן, מען 'זעט' דאך, ער איז דאך 'דארט', אז ער ברענגט

לי, על מתנת ארץ ישראל, ולא אתי שפיר [לומר] פרי העץ, דרוצה להודות לה' על מתנת "הארץ", ולהכי נקט ברישא נמי הכי [היינו בפסוק וְלָקַחְתָּ מֵרֵאשִׁית כָּל פְּרִי הָאֲדָמָה]. ועוד אפשר, [דביכורים בא] לכפר על אדם הראשון שנברא מהאדמה, וכתיב (בראשית ג, יז) אֲרוּרָה הָאֲדָמָה (פֶּעֱבֹרָךְ), וע"ז מצוה זו היא כפרה וברכה.

^ה במשנה (ברכות מ): ב"ר על פירות האילן "בורא פרי האדמה" יצא, וְעַל פְּרוֹת הָאָרֶץ "בורא פרי העץ" לא יצא וכו'. - ובגמרא: מאן תנא דעיקר אילן ארעא היא, אמר רב נחמן בר יצחק רבי יהודה היא, דתנן (ביכורים א, ו) יָבֵשׁ הַמַּעֲיָן וְנִקְצָץ הָאֵילָן מִבֵּיא [ביכורים] וַאֲינוּ קוֹרְא, רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר מִבֵּיא וְקוֹרְא.

ופירש רש"י: דעיקר אילן ארעא היא. דעיקר כל הפירות היא הארץ, והכל גדל הימנה: יבש המעין ונקצץ האילן. היה לו בית השלחין ובו מעין שהוא משקהו ממנו, וקצר בכורים ממנו ואחר כך יבש המעין, וכן שדה האילן וקצץ בכורים ממנו ואחר כך נקצץ האילן: מביא ואינו קורא. שאינו יכול לומר "מן האדמה" אשר נתת לי, לכיון דיבש המעין ונקצץ האילן ממנה, בטלה לה ארעא: מביא וקורא. שהארץ היא עיקר:

^א עיין בשו"ע התניא (או"ח סימן רב, א) וז"ל: על כל פירות האילן וכו' ברכה ראשונה שלהם היא בורא פרי "העץ", שמפני חשיבותם הוציאום מכלל פירות הארץ אע"פ שגידולם מן הארץ, וקבעו להם ברכה מיוחדת פרטית ומבוררת, שמבוררת ופורטת חשיבותם שהם פרי העץ ולא גְדִלִים באדמה, כדי להרבות בכבוד המקום בהזכרת שבחו בפרטות שברא פירות חשובים כפרי העץ.

ביכורים איז ער דאך 'געקומען', ער ברויך זאגן 'הגדתי' און דערציילן איך האב 'געזאגט' פי 'באתי' אל הארץ?

ה קושיא ה

בספרי מפרש הפסוק פי תבוא אל הארץ, שבזכות מצות ביכורים יכנסו לארץ, וצ"ב דהלא מצות ביכורים אי אפשר לקיים רק לאחר שכבר הם בארץ ישראל

דער ספרי זאגט (בריש פרשתו) [בפסוק ויהיה] פי תבוא [אל הארץ], עשה מצוה זו שצמורה בענין, שפשיכרה תיכנס לארץ.

(ה) פרעגט מען דאך אויך די קשיא, דער הפלאה, און דער חתם סופר (בדרשות ח"ס דף שמו:)¹, מ'ברענגט דאך נישט קיין ביכורים ביז לאחר ירושה וישיבה נוכמבואר ברש"י מדברי הפסוק וירשתה וישבת בה, ואם כן] 'איידער' מ'ברענגט ביכורים איז מען דאך שוין 'דאָרט' [ונכבר נכנס לארץ], נו וואָס איז שייך צו זאגן עשה מצוה זו שבשכרה 'תיכנס' [לארץ].

זיי זאגן אז [מילא] אויף תפילין [דכתיב (בא יג, יא) ויהיה פי יבאך וגו', ותנא דבי רבי ישמעאל (קידושין לו:)] עשה מצוה זו שבשכילה תיכנס לארץ, אויף דעם קען מען נאך זאגן, [דהפשט הוא] מ'זאל מקיים זיין [מצות תפילין] דערפריערער [בזמן שהיו במדבר], קען מען זאגן בשכרה 'תיכנס' [לארץ].

[אמנם בביכורים] ווי קאָן מען זאגן [דלכן כתיב פי תבוא, יען כי] בשכרה תכנס לארץ, [והלא] אז מ'ברענגט ביכורים איז מען דאך שוין 'דאָרט'.

ו [קושיא ו - מתוך הדרוש]

וַיִּבְרָאנוּ אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיִּתֵּן לָנוּ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת. פירש"י אל המקום הזה, זה בית המקדש. ויתן לנו את הארץ, כמשמעו. וצ"ב למה הקדים הכתוב הביאה לבית המקדש קודם נתינת הארץ, והלא תחלה נכנסו לארץ ישראל ואח"כ בנו המקדש, וא"כ היה ראוי לומר תחלה ויתן לנו את הארץ הַזֹּאת, ואחר כך ויבראנו אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה.

(הקושיא בדברי רבינו באות יח)

ז קושיא ז

בתנחומא: ראה משה שביכורים עתידין ליפסק בזמן החורבן, ולכן תיקן ג' תפילות

[להלן בפרשה: היום הזה ה' אלקיך מצוץ לעשות את החקים האלה ואת המשפטים, ושמרת ועשית אותם ככל לבבך וקבל נפשך].

דער תנחומא זאגט², היום הזה ה' אלקיך מצוץ לעשות, זה שאמר הכתוב (תהלים צה, ו) [באו] נשתתוה ונכרעה [נבקרנה] לפני ה' [עשנו], [והלא] כריעה איז בכלל

¹ בפנים יפות (ריש פרשתו): ויהיה פי תבוא אל הארץ, בספרי עשה מצוה האמורה בענין שבשכרה תכנס אל הארץ. לכאורה אינו מובן. וכהאי לישנא איתא בקידושין דף ל"ז ע"ב גבי תפילין ופטר חמור, עשה מצוה זו שבשכילה תכנס לארץ, [ושם נחא] שנתחייבו בתפילין ופטר חמור במדבר, שבזכותם נכנסו לארץ, אבל גבי "ביכורים" לא נתחייבו אלא לאחר ירושה וישיבה, לא שייך "שבשכרה תכנס לארץ", שהרי כבר נכנסו.

² ולאחרונה (בשנת תשנ"ו) נדפס גם בחתם סופר על התורה (ליקוטים, ריש פרשתו).

³ במדרש תנחומא (תבא, סימן א) היום הזה ה' אלקיך מצוץ לעשות. זה שאמר הכתוב באו נשתתוה ונכרעה נבקרנה לפני ה' עשנו (תהלים צה, ו), והלא כריעה בכלל השתחויה ונשתתוה בכלל כריעה, ומה תלמוד לומר

הַשְׁתַּחֲוִיָּה, וּוָאס זָאָגט ער עפעס [בג' לשונות נִשְׁתַּחֲוִיָּה נִכְרְעָה נִכְרְכָה, דמשמע] אַז ס'איז דריי זאַכן?, אלא שראה [משה] ברוח הקודש שעתידי בית המקדש ליחרב ועתידין הביכורים ליפסק, עמד ותיקן להם ג' תפילות. [והג' לשונות מורים על הג' תפילות].

ויש להבין למה נקט דייקא ביכורים, והלא גם כל הקרבנות היו עתידין ליפסק, ובגמרא אמרו דתפילות נגד 'תמידין' תקנום (ו) פרעגט מען די קשיא, לכאורה מ'געפינט נישט אין ערגעץ אַז תפילה זאל זיין אַקעגן ביכורים, [דבגמרא (ברכות כו:)] אמרו רק כין תפילות כנגד 'תמידין' תקנום. [און] דעמאָלטס ווען ס'איז חרב בית המקדש, איז דאָך חרוב קרבנות [אויכעט], וּוָאס דאַרף ער זאָגן גראַד [=דוקא] "ביכורים" עתידין ליפסק, [והלא יותר היה ראוי לומר שהקרבנות עתידין ליפסק].

ח קושיא ח

הַשְׁקִיפָה מִמַּעַן קִדְשֶׁךָ מִן הַשָּׁמַיִם [ויברך את עמך את ישראל ואת האדמה אשר נתת לנו וגו'].

זאָגט דער מדרש^א, גדול כח מתנות עניים שמהפכת מדת הדין למדת הרחמים, [ווייל] כל 'השקפה' [שבמקרא] איז לרעה, און דאָ איז אַ השקפה לטובה, 'הַשְׁקִיפָה' מִמַּעַן קִדְשֶׁךָ [ויברך את עמך וגו'].

(ז) לכאורה איז טאַקע די קשיא, פאַרוואָס זאָגט מען דאָס [בלשון 'הַשְׁקִיפָה']. פאַרוואָס זאָגט מען נישט [בתורה] מ'זאל זאָגן אַ זאך וואָס ס'איז 'מעיקרא אן' לטובה, וואָס דאַרף מען גאָר זאָגן 'הַשְׁקִיפָה' מִמַּעַן קִדְשֶׁךָ [און נאָכדעם] איז מען

נִשְׁתַּחֲוִיָּה נִכְרְעָה נִכְרְכָה, אלא צָפָה משה ברוח הקודש וראה שבית המקדש עתיד ליחרב והבכורים עתידין ליפסק, עמד והתקין לישראל שיהיו מתפללין שלשה פעמים בכל יום, לפי שחביב תפלה לפני הקב"ה מכל מעשים טובים ומכל הקרבנות, שכן כתיב (שם קמא, ב) תִּכּוֹן תְּפִלָּתִי קִטְרָה לְפָנֶיךָ מִשָּׁאֵת פִּי מִנְחַת עֹרֶב.

הנה התנחומא מפרש הפסוק היום הִנֵּה דקאי על מצות ביכורים. ועיין גם ברש"י כאן וז"ל, וְשִׁמְרַת וְעִשִּׂית אוֹתָם. בת קול מברכתו, הִבָּאתָ בַּכּוֹרִים הַיּוֹם תִּשְׁנֶה לִשְׁנָה הַבָּאָה. - ועיין במזרחי שדרשו כן מפני סמיכות הפרשה הזאת עם הקודמת לה, שהיא הבכורים והמעשרות. (וכן בבלי יקרא ואור החיים הק') מפרשים הפסוק גם על מצות הבאת ביכורים. והנה מקור דברי רש"י הוא מדברי התנחומא שמביא רבינו כאן, שמפרש אח"כ 'להדיא' שהפסוק 'היום הִנֵּה' אַלְקִיךָ מִצְוָךָ והפסוק שלפניו 'הַשְׁקִיפָה מִמַּעַן קִדְשֶׁךָ' קאי גם על מצות ביכורים.

וז"ל התנחומא (בסימן הג"ל, בהמשך דבריו): לכן נאמר היום הִנֵּה ה' אַלְקִיךָ מִצְוָךָ לַעֲשׂוֹת, מה כתיב למעלה מן הענין, הַשְׁקִיפָה מִמַּעַן קִדְשֶׁךָ, אמר רבי אבהו בשם רבי יוסי בר חנינא, בא וראה כמה מתחטטין וכמה יש להן פתחון פה לעושי מצות, אדם יש לו עסק אצל מלכות, פעמים שהוא נותן כמה ממון עד שמגיעין אותו אצל המלך, כיון שהגיע אצל המלך ספק עושה שאלתו ספק לא עושה, אבל הקב"ה אינו כן, אלא יורד אדם לתוך שדרו ראה אשכול שִׁבְכָּר תאנה שִׁבְכָּרָה רמון שִׁבְכָּר, מניחו בסל והולך לירושלים ובא ועומד באמצע העזרה ומבקש רחמים על עצמו ועל ישראל ועל ארץ ישראל, שנאמר הַשְׁקִיפָה מִמַּעַן קִדְשֶׁךָ וגו'. ולא עוד אלא שהיה אומר איני זו מכאן עד שתעשה צרכי היום הזה, שכתוב אחריו היום הִנֵּה ה' אַלְקִיךָ מִצְוָךָ לַעֲשׂוֹת. אמר רבי שמעון בן לקיש, יצתה בת קול ואמרה לו תזכה לשנה הבאה ותביא כהיום הזה, כאדם שהוא נותן פרי חדש לחברו ואומר לו יהי רצון שתשנה ותתן לי לשנה האחרת. עכ"ל התנחומא.

ובהקדמה זו יובן היטב הענין דלהלן (אות כא), שרבינו מפרש כוונת הכתוב השקפה ממעון קדשך על ענין ביכורים. [ואולי לכן הקדים רבינו להקשות על פסוק היום הזה, קודם הפסוק השקפה, כדי להורות שעדיין הכתובים האלו קיימי בענין ביכורים, אלא שאח"כ קיצר רבינו ולא סיים לבאר כוונתו ככל הצורך. ובפרט דידוע שבשבעות אלו דקין תשי"ח אמר רבינו תורה רק בקוצר אמרים, ועיין מה שהערתו בס"ג עקב תשי"ח (לשון קדשו הערה כג)].

^א הוא בתנחומא (תשא סימן יד) ושמות רבה (מא, א). והובא ברש"י פרשת וירא (יח, טז). ולשון רבינו הוא מלשון רש"י שם וז"ל: כל השקפה שבמקרא לרעה, חוץ מהשקפה ממעון קדשך, שגדול כח מתנות עניים שהופך מדת הרגוז לרחמים.

מִהֶפֶךְ פֻּן לַרְעָה אוֹיֵף לְטוֹבָה, מ'הֵעֵט גַּעֲבֵרוּיִכֵּט 'מַעֲיָקְרָא אָן' זָאָגן נְבִלְשׁוֹן הַמּוֹרָה לְטוֹבָה, בַּאֲפֻן ס'זָאָל נִישְׁט זֵיין קִיין הַשְׁקָפָה [לַרְעָה].

ט

[קושיא ט - מתוך הדרוש]

וְהַשְׁקִיפָה מִמַּעַן קִרְשָׁהּ. פִּירֶשׁ"י (ומקורו מדברי המשנה מעשר שני, ה"ט) עָשִׂינוּ מִה שֶׁנִּזְכָּרָתָ עֲלֵינוּ, עָשִׂהָ אֹתָהּ מִה שֶׁעָלֶיךָ לַעֲשׂוֹת, שֶׁאִמְרַת (בְּחֻקֶּיךָ בִּגְדִי) אִם בְּחֻקֶּיךָ תִּלְכּוּ, וְנִתְּנִי גִשְׁמִיכֶם בְּעֵתָם. (ט) וּלְבִאּוּרָה הוּא עֵינֵן תְּמוּהָ לְדַבֵּר בַּאֲפֻן כּוּה' לִפְנֵי הַקֹּב"ה, לֹאמַר שֶׁכֵּבֶר יִצְאָנוּ וְעָשִׂינוּ יְדֵי חוֹבִתֵינוּ, וְעָשִׂהָ אֹתָהּ מִה שֶׁעָלֶיךָ לַעֲשׂוֹת. וְעוֹד דִּהְלֵא הַקֹּב"ה יוֹדֵעַ הֲכָל מַה שֶׁעוֹשִׂין, וְלִמָּה צָרִיךְ לֹאמַר לִפְנֵי שְׁקִימוֹת הַמִּצְוָה כְּתִיקוּרָהוּ. (הַקוּשִׁיא בְּדַבְרֵי רַבֵּינוּ בִּאוֹת כ)

,

ביאורי הקושיות

הקדמה לביאור קושיא ד

(עד אחר אות טז)

נָאָר לְאָמִיר זַען, אִיךְ קִלְעֵר [לִפְרֶשׁ] אוֹיֵפֵן פֶּסוּק הַגִּדְתִּי הַיּוֹם לְה' אֱלֹקֶיךָ כִּי "בְּאֵתִי" אָל הָאָרֶץ.

יא

בַּצִּמְחָה ה' לְצַבִּי: כְּשֶׁחֻטָּאִין בָּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל, מִסְתַּלַּקַת הָאֲדָמָה קוֹדֵשׁ מִשֶּׁם לְחוּץ לָאָרֶץ, וְכֵן לִשְׁם רְצוּעָה מֵאָרֶץ הָעַמִּים אִיךְ הָאֵב שׁוֹיֵן גַּעֲזָאָגֵט אֲסֹאךְ מֵאֲלִי² וּוְאָס ס'שְׁטִיט אִין צִמְחָה, אִין צִמְחָה ה' לְצַבִּי³ פֶּרֶשֶׁת רֵאָה (יב, ב) [על הפסוק] אֲבָד תֹּאבְדוֹן אֶת כָּל הַמְּקוֹמוֹת אֲשֶׁר עָבְדוּ שָׁם הַגּוֹיִם.

זָאָגֵט עַר, בְּרַעֲנַגֵּט עַר דָּאָרְטֵן פֻּן דִּי פִּרְעֵרֶדִיגֶע (רַבֵּינוּ בַּחֲיִי וּשְׁ"ךְ עַל הַתּוֹרָה), אָרֶץ יִשְׂרָאֵל אִזֹּי נִישְׁט סוֹבֵל קִיין עֲוֹנוֹת, נָאָר [בְּכָל מְקוֹם] וּוְאֵן דִּי אֲוִמּוֹת הָעוֹלָם הָאֲבָן גַּעֲדִינֵט דִּי עַבּוּדָה זֶרָה - [הֵיחַת כֵּן] אָרֶץ יִשְׂרָאֵל אִזֹּי נִישְׁט סוֹבֵל [הַטּוֹמָאָה] - וּוִעֵרֶט אֲזוּי אֲזִי דָאָס גִּיט אַוֵּעֶק פֻּן דָּאָרְטֵן דִּי 'אֲדָמַת הָאָרֶץ', אֲוֵן ס'קוֹמֵט בְּמִקּוֹמָה א' רְצוּעָה פֻּן עֲרַגְעֵץ אֲנֵדֶרֶשׁ פֻּן 'חוּץ לָאָרֶץ', אֲוֵן דִּי עַבּוּדָה זֶרָה'ס זַעֲנַען אוֹיֵף אֲזֹא פִּלֶּאָץ וּוְאָס ס'אִזֹּי "חוּץ לָאָרֶץ", נִישְׁט אִין "אָרֶץ יִשְׂרָאֵל".

עַר בְּרַעֲנַגֵּט אוֹיֵף דַּעַם⁴ אֲזִי אִין רֶש"י (יִרְמִי' ד, כד) אִזֹּי עַס אֲזוּי מְבֹאֵר, הֶהָרִים יְמוּשׁוּ (יִשְׁעִי נד, י), אֲזִי ס'וִוִּיעֵרֶט גָּאָר 'אִיבֶרֶגֶטוּיִשְׁט', ס'וִוִּיעֵרֶט אִיבֶרֶגֶטוּיִשְׁט פֶּאָרְשִׁידֶענֶע מְקוֹמוֹת.

מִיט דַּעַם טִיטִישְׁט עַר⁵ [כִּפֹּל הַלְשׁוֹן] "אֲבָד תֹּאבְדוֹן", דַּעַס וּוְאָס אִזֹּי שׁוֹיֵן לֶאֱנֹג [נֶאֱבָד], אֶת כָּל הַמְּקוֹמוֹת אֲשֶׁר עָבְדוּ שָׁם הַגּוֹיִם [שֶׁהַמְּקוֹמוֹת הָאֵלּוּ שֶׁהֵם מִחוּץ לָאָרֶץ בָּאוּ לִכְאֵן

² עֵיין בְּדַבְרֵי יוֹאֵל בְּכִמָּה מְקוֹמוֹת, וּמֵהֶם בְּדַרְשָׁה פ' פִּנְחָס תשי"ט בִּירוּשָׁלַיִם. וְעֵיין בּוֹיוֹאֵל מִשָּׁה (מֵאֲמֵר ב, סִימֵן קכט) שֶׁהֶעֱתִיק שֶׁם מֵאֲרִיכוֹת לְשׁוֹן הַצִּמְחָה ה' לְצַבִּי, וְעֵיין עוֹד מִה שֶׁבִּיאָר רַבֵּינוּ בְּדַבְרֵינוּ.

³ מֵהֶרָה"ק רַבִּי צִבִּי הִירֶשׁ הַמְּגִיד מְנַדְבּוֹרְנָא, שֶׁרָאָה אֶת הַבַּעֲשׂט בִּילְדוּתוֹ, וְהִי מִתְלַמִּידֵי הַמְּגִיד מִמְּצוּרִישׁ, וְהַמְּגִיד מִלֹּאֲשׁוּב. רַבּוֹ שֶׁל הֶרָה"ק רַבִּי צִבִּי הִירֶשׁ מִזִּידִישׁוּב וְעוֹד. נִפְטַר כ' סִיוֵן תקס"ב.

⁴ בַּצִּמְחָה ה' לְצַבִּי (בַּהֲגִי'ה שם) וּז"ל: וְרָאִיָּה לִזֶּה מִפְּסוּק יִרְמִיָּהוּ ד', רָאִיתִי הֶהָרִים וְהִנֵּה רֵעִים וְכָל הַגְּבָעוֹת הִתְקַלְּלוּ, וּפִירֶשׁ רֶש"י הִתְקַלְּלוּ, נִתְּקוּ וְנִזְרָקוּ מִמְּקוֹמָם, כִּמוֹ (יִחְזָקָאֵל כֹּא, כו) קִלְקַל בְּחָצִים, עכ"ל [רֶש"י].

⁵ בַּצִּמְחָה ה' לְצַבִּי וּז"ל: וְהוּא אֲבָד תֹּאבְדוֹן, ר"ל מִה שֶׁכֵּבֶר נֶאֱבָד, דִּהְיִינוּ רְצוּעָה בִּישָׁא הַנִּי' לִשְׁנֵי אֲבָדֵי מֵאֲרָצָה הַטּוֹמָאָה וּבִאֲתָהּ לִכְאֵן, תֹּאבְדוֹן אֹתָהּ מִכָּאֵן וּמִכָּל מְקוֹם. וְעֵיין אֶת כָּל הַמְּקוֹמוֹת אֲשֶׁר עָבְדוּ שָׁם הַגּוֹיִם

ע"י שהגויים עבדו כאן עבודה זרה, ועל זה אמר "אבד תאבדון"], דעס וואָס ס'איז שוין לאַנג "נאָבד", דעס זאָלט עטץ "מאָבד זיין".

און אז מ'זאָל מאָבד זיין די עבודה זרה'ס, ממילא וועט צוריקקומען אַהין די 'אדמת הארץ' אויף 'דעם פלאַץ'.

[עד כאן דברי הצמח ה' לצבי].

יב

ולפי זה יתכן שאדם עומד במקום של ארץ ישראל, אבל הוא נמצא באמת על אדמת "חוץ לארץ"

לפי זה קומט דאָך אויס, קען מען גאָר זיין אין [מקום ושטח של] 'ארץ ישראל' און מ'איז גאָר אויף אַ "אדמת חוץ לארץ", אז מ'האָט דאָרט געזינדיגט איז 'איבערגעטוישט' געוואָרן דאָס מקום, און אז מ'האָט נישט די זכיה געהאָט דאָס צוריק צו ברענגען [קדושת ארץ ישראל], שטייט מען גאָר אין "חוץ לארץ", מ'שטייט גאָרנישט אויף 'דעם' פלאַץ.

יג

[קושיא י']

ולפי זה יש להקשות איך אפשר להביא ביכורים משהו, הלא צריך שיהיו הפירות דוקא משל "ארץ ישראל" שהיא שלו לפי זה [קשה לכאורה] ווי קאָן מען ברענגען ביכורים, ביכורים מוז זיין אַשֶׁר תָּבִיא "מֵאַרְצְךָ", [דהיינו מאדמת ארץ ישראל ולא מחוצה לארץ (כבא בתרא פא)]. וכדמצינו שלמדו עוד מזה, [כן] אפילו המוכר שדהו "לפירות" [והקרקע אינו "שלו", אינו קורא מקרא ביכורים], די פירות מוזן האָבן [שיבואו משהו שהיא שלו], ער [המביא ביכורים] מוז האָבן אַ קנין [בהארץ, באופן שיהיה לו הרשות] ער זאָל קאָנען 'זייען' [=לזרוע] אין די 'ערד'. אז מ'קויפט די אילנות אליין [בלא הקרקע] איז מביא "ואינו קורא", מ'מוז קויפן 'קרקע' לאילנות מ'זאָל קענען זאָגן - אַשֶׁר תָּבִיא "מֵאַרְצְךָ" - [נעֲתָה הִנֵּה הַבְּאֵת] אֶת רֵאשִׁית פְּרִי הָאֲדָמָה [אַשֶׁר נָתַתָּה לִי ה'].

אֶת אֱלֹהֵיהֶם, ר"ל המקומות אלו שבאו לכאן הוא על ידי שעבדו הגוים את אלהיהם בכאן, וקדושת ארץ ישראל לא רצתה לסבול הטומאה, ובאו המקומות מארצם הטמא לכאן, ולכן תאבדון אותם.

עיינ שם שהארץ בביאור הכתובים, ואח"כ סיים שם בהמשך וז"ל: ושלם תאמר להיפך, שאין כבוד השי"ת שיוכר שמו במקום שהיו גלולים, ויהיה המקום הזה נזכר על שם ע"ז, רק שלא יזכר שמו יתברך שם, על זה אמר לא תעשון כן לה' אֱלֹהֵיכֶם, ר"ל מה שאמרתי "ואבדתם את שְׁמִי", זה דוקא ולא להיפך, אף שתכוון לכבוד השי"ת, כי בכאן רוח קדישא קדים ונטיל אתו כנ"ל, וזהו פ' אֵם אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר, ר"ל בכל מקום שיבחר לְשׁוֹם אֶת שְׁמוֹ שָׁם, המקום ההוא מוכן, ולשְׁכֵנוֹ תִּדְרְשׁוּ וּבָאתָ שָׁמָּה.

"במשנה (ביכורים א, ו): הקונה שני אילנות בתוך [שדה] של חֵבְרוֹ, מביא ואינו קורא. רבי מאיר אומר, מביא וקורא. - ופירש הברטנורא: מביא ואינו קורא. מספקא ליה לתנא קמא אי קנה קרקע אי לא, הלכך מביא מספק, ואינו קורא מספק. ודוקא שני אילנות, אבל שלשה אילנות כולי עלמא מודו דקנה קרקע, ומביא וקורא, כדתנן בסוף פרקין: רבי מאיר אומר מביא וקורא. דסבר הקונה שני אילנות נמי קנה קרקע שתחתיהם וחוצה להם וכו'. ואין הלכה כרבי מאיר.

ועיינ פלוגתתם במשנה בבא בתרא (ה, ד) הקונה שני אילנות בתוך שדה חֵבְרוֹ, הרי זה לא קנה קרקע. רבי מאיר אומר, קנה קרקע. - ועיינ שם בגמרא (פא). באורך (ודברי הברטנורא הנ"ל הם כדברי רבה בגמרא, ולא כדברי שמואל דאיתותב שם).

ועיינ בסוגיא דקנין פירות בגמרא גיטין (מז, מח). ובבא מציעא (צו, ו) ובבא בתרא (קלו, ו): שנחלקו ר' יוחנן וריש לקיש בענין "המוכר שדהו לפירות" אם מביא וקורא. ועיינ"ש דהכל תלוי באם אמרינן בקנין פירות דקנה גם הקרקע או לא, אבל לכולי עלמא קנין הקרקע מעכב, ועיינ"ש ברש"י דהטעם כדי שיוכל לומר ועתה הנה הבאתי את ראשית פרי "האדמה" אשר נתתה לי".

"עיינ בגמרא בבא בתרא (פא). דשקיל וטרי ללמוד דין זה מהפסוק אשר תביא "מארצך", ודחי דההוא י"ל דבא למעוטי "חוצה לארץ", ולכן הביא מהפסוק [נעֲתָה הִנֵּה הַבְּאֵת] אֶת רֵאשִׁית פְּרִי הָאֲדָמָה" אשר נתתה לי".

יד

[הקדמה לביאור קושיא י']

אמנם הבטחה הכתובה בתורה אי אפשר שתיעשה פֿלֿסְטֶר, ומובטח שיתקיים הדבר

נאָר וואָס'זשע דען, אַזוי ווי חֲנָה האָט געזאָגט (שמואל א' א, יא) אַם "רְאֵה תְּרָאָה" [כְּעִנִּי אֶמְתָּךְ וגו' וְנִתְּתָה לְאִמְתָּךְ זֶרַע אֲנָשִׁים, ודרשו בגמרא (ברכות לא:)^ט שאמרה] אַז ס'וועט נישט זיין "רְאֵה", אָסְתַּתֵּר בּפְנֵי אֶלְקָנָה בעלי וכו' ואי אתה עושה תורתך פֿלֿסְטֶר. [ומזה מוכח] אַז מ'טוט אַזוי ווי ס'שטייט אין די תורה הקדושה, מוז עס 'אַזוי' געשען אַזוי ווי ס'שטייט אין די תורה הקדושה.

טו

[ביאור קושיא י']

וכאן העידה התורה וְהָיָה כִּי תָבֹא אֶל הָאָרֶץ, ופירשו בספרי שבשכרה של הבאת ביכורים תיכנס "לארץ", ואם כן כשאדם מביא וקורא ביכורים כלהלכה מובטח הוא שיוחזר "אדמת הקודש" אל מקום שדהו, ושפיר יָצָא למפרע ידי חובת ביכורים איבערדעם, אַז מ'טוט על פי התורה די גאַנצע פרשה פון ביכורים, אין דעם חלק [ונחלה] וואָס מען האָט באַרץ, און מ'נעמט כדין [התאנה שביכרה, וכדכתיב "וְלִקְחֶתָּ מֵרֵאשִׁית כָּל פְּרִי הָאֲדָמָה], און מ'טראָגט עס כדין [כדכתיב וְהִלַּכְתָּ אֶל הַמָּקוֹם וגו' וּבָאתָ אֶל הַכֶּהֱן וגו'], און מ'איז דערויף 'קורא' כדין [כדכתיב וְעִנִּיתָ וְאָמַרְתָּ וגו'], האָט דאָךְ די תורה הקדושה מעיד געווען [וְהָיָה כִּי תָבֹא אֶל הָאָרֶץ, ופירשו בספרי עשה מצוה זו שבשכרה תכנס "לארץ"]², אַז ווען דו וועסט אַזוי טון 'כדת וכהלכה', וועסטו עס קענען זאָגן [הִנֵּה הִבְאִיתִי אֶת רֵאשִׁית פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִתְּתָה לִי, ויתקיים אֲשֶׁר] תָּבִיא "מֵאֲרֶזֶף", ווייל אין דעם כח [וזכות של מצות ביכורים] וועט [צוריק] קומען אַהִין "אדמת ארץ ישראל" [בנחלה ושדה שלך], און דו וועסט עס "האָבן" בשעת מעשה [שבמקום השדה השייך לך יהיה האדמה אדמת קודש].

טז

ונמצא כי רק לאחר הבאת ומקרא ביכורים, יודע בבירור שבא אל "הארץ"

איבערדעם קומט דאָךְ אויס הערשט, אַז 'דורך' דער "קריאה" [במקום המקדש, שבזה גומר כל הסדר של מצות ביכורים] איז מען 'געקומען' [לארץ ישראל].

(ראה עוד להלן אות יט)

יז

ביאור קושיא ד

וזהו שמקדים להודות לה', באומרו "הִגְדַּתִּי הַיּוֹם" וגו' כִּי "בָּאתִי" אֶל הָאָרֶץ, שהיום הזה בהגדת מקרא ביכורים באתי ונכנסתי אל "הארץ" עצמה, כי עתה בשעת מעשה אני מובטח כי שדה שלי הוא אדמת קודש ולא מרצועת ארץ העמים איבערדעם ווען ער האָט געברענגט ביכורים האָט ער געזאָגט "הִגְדַּתִּי הַיּוֹם, מיט דעם וואָס איך בין געקומען [הַיּוֹם]" און איך "זאָג" דאָ אַט די פרשה פון ביכורים, דורכדעם איז כִּי "בָּאתִי" אֶל הָאָרֶץ, בין איך הערשט 'געקומען' אֶל "הָאָרֶץ". [אַבער] אַז נישט, ווייס איך נישט 'זיכער' צי איך בין שוין געווען "בארץ"

^ט בגמרא (ברכות לא:): אַם רְאֵה תְּרָאָה, אמר רבי אלעזר, אמרה חנה לפני הקב"ה, רבונו של עולם אם "רְאֵה" מוטב, ואם לאו "תְּרָאָה", אֵלַי וְאָסְתַּתֵּר בּפְנֵי אֶלְקָנָה בעלי, וכיון דְּמִסְתַּתְּנָא מִשְׁקוֹ לִי מִי מוֹטָה, ואי אתה עושה תורתך פֿלֿסְטֶר [פירש"י, שקר], שנאמר (נשא ה, כח) וְנִקְחָהּ וְנָזַרְעָה זֶרַע.

² עיין להלן אות כב.

אפילו [כשהייתי] אין [מקום ושטח של] ארץ ישראל. [וזה שמקדים להודות לה', כי] ער האט יעצט זוכה געווען די ביכורים זאלן ממשיך זיין צוריק די "אדמת קודש" [אל מקום השדה שלו].

יח

[קושיא ו']

במפרשים הקשו על הפסוק ויבאנו אל המקום הזה ויתן לנו את הארץ הזאת, למה מקדימן הביאה למקום המקדש, אל נתינת הארץ, והלא סדר הדברים היה להיפוך

מיט דעם איז פארענטפערט [עוד קושיא שהקשו בפרשת ביכורים] וואָס כ'האָב נישט געפרעגט פריער [=שלא חשבתי אותו בין הקושיות].

וואָרן זיי פרעגן דאָך אלע, פאָרוואָס מ'זאָגט 'קודם' ויבאנו אל המקום הזה [ואחר כך] ויתן לנו את הארץ, אל המקום הזה [פירש רש"י] זה בית המקדש, און ויתן לנו את הארץ [הוא כמשמעו, ולכאורה] ס'איז דאָך פאָרקערט [מן הסדר], קודם איז מען דאָך געקומען קיין "ארץ ישראל" און דערנאָך האָט מען דאָך געבויעט דעם "בית המקדש", האָט מען געדאַרפט צו זאָגן 'קודם' ויתן לנו את הארץ [ואחר כך] ויבאנו אל המקום הזה, וואָס זאָגט מען קודם ויבאנו אל המקום הזה.

יט

ביאור קושיא ו

אבל לדרכינו אתי שפיר, כי רק לאחר שבא למקום המקדש עם הביכורים, אז יודע בבירור שיש לו חלק במתנת "הארץ" הקדושה ["הזאת", שהוא הבטחת "ארץ זבת חלב ודבש"], ונמצא שהכתוב הוא באמת כסדרן

נאָר וואָס זשע דען [לדרכינו אתי שפיר, כי] ווילאַנג מ'קומט נישט 'אַהיין' נאָל המקום הזה, בבית המקדש] דאָרט 'ברענגען' ביכורים, מביא 'וקורא', ווייסט מען גאָרנישט צי ס'איז געווען ויתן לנו את "הארץ", טאָמער [=אפשר] איז עס גאָר [אדמת הקודש] אויף אַן 'אַנדער' פלאַץ [ונתחלה ברצועת ארץ העמים שבא לכאן].

[אַבער] ביי וועמען ס'איז געווען ויבאנו אל "המקום הזה" [שהיה מביא וקורא ביכורים במקום המקדש], דורכדעם איז [זיכער] געווען ויתן לנו את "הארץ" [הזאת] אָרן 'זבת חלב ודבש', וכמו שהעידה התורה והיה כי תבוא אל הארץ, שבשכרה תיכנס "לארץ"].

כ

[קושיא ט']

בפסוק השקיפה ממעון קדשך, מפרש רש"י שמבקשים אנו עשיו מה שעלינו, עשה אתה מה שעליך

איבערדעם זאָגט מען השקיפה ממעון קדשך, זאָגט רש"י [שאומרים לפני הקב"ה] אונז האָב מיר געטון מה שעלינו, עשה אתה מה שעליך [לעשות, שאמרת אִם בְּחַקְמִי תִּלְכוּ וגו' וְנָתַתִּי גִשְׁמִיכֶם בְּעֵתָם].

ולכאורה הוא לשון תמוה קצת, לומר כן לפני השי"ת, ויש להבין כוונת אמירה זו

[והוא תמוה] לכאורה וואָס זאָגט מען עפעס אַזוי פאָרן בורא כל עולמים, "איך האָב יוצא געווען, איך האָב געטון, טוה דו וואָס ס'איז אויף דיר מוטל". [ועוד כי] דער בורא כל עולמים ווייסט דאָך [אַז] אַזוי האָב איך געטון. [ואינו מובן לכאורה כוונת אמירה זו].

כא

ביאור קושיא ב

אבל לדרכינו יש לומר שהבקשה שייך לקיום המצוה, שאנו מבקשים כדיון שאנחנו עשוינו מה שעלינו בהבאת ומקרא ביכורים, תקיים אתה הבטחתך שמקום השדה שלנו יהיה "אדמת קודש", ועי' נוכל לצאת ידי חובת המצוה כרת וכהלכה נאָר טאַקע אין דעם ענין אליין נקאי הבקשה, שמבקשים שיתקיים ההבטחה, שנוכל לצאת ידי קיום המצוה, אַז מ'האַט געטון על פי התורה [מצדינו בהבאת הביכורים משדה שלנו, אנו מבקשין] זאָל זיין תביא "מארצך", זאָל זיין עשה מה שמוטל עליך, [אַז] דער בורא כל עולמים זאָל טאַקע 'געבן' דורכדעם [את האדמת קודש לנו, וכמו שמסיים הכתוב וּכְרַךְ אֶת עַמּוֹךְ אֶת יִשְׂרָאֵל וְאֵת הָאֲדָמָה" אֲשֶׁר "נִתְּתָה לָנוּ" כְּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְתִּינוּ אַרְץ זָבֶת חֶלֶב וְדִבְשׁ], אַז מ'זאָל עס טאַקע טון כדת וכהלכה [כי על ידי זה יהא נמצא למפרע שהפירות באו ממקום שהוא עתה באמת אדמת ארץ ישראל, ויצאו ידי חובת מצות ביכורים כהלכה]^{כא}.

כב

ביאור קושיא ה

וממילא אתי שפיר דברי הספרי, עשה מצוה זו שבשכרה תיכנס לארץ, כי כל זמן שלא קיים מצות ביכורים אינו מוכחם שבשדה שלו הוא באמת אדמת ארץ ישראל, אבל בקיום מצוה זו מוכחם שבשכרה יכנס "לארץ" איבערדעם איז רעכט וואָס דער ספרי זאָגט עֲשֵׂה מִצְוָה זו, שְׁבִשְׁכָרָה תִּיכָנַס לְאַרְצֶךָ. [דיכול להיות] אפילו לאחר ירושה וישיבה, און מ'האַט שוין [יעדער] זיין 'חלק', קען זיין אַז דאָס 'חלק' איז גאַרנישט דאָ דערויף קיין "אדמת ארץ ישראל".

נאָר דורך די ביכורים ווען ס'איז כדון, ממילא פירט מען דאָך אַזוי מן השמים אַז ס'זאָל זיין [על אדמת קודש], איז גאַרנישט פאַרהאַנדן [שלא יהיה על האדמה]. אַז ס'איז אַזוי על פי הלכה [נשצריך להיות "מארצך"] דאָרף דאָך עס אַזוי געשען אַזוי ווי די הלכה איז, די תורה הקדושה זאָגט דאָך דערויף עדות [וְהָיָה כִּי תָבֹא אֶל הָאָרֶץ], אַז דעמאָלט איז אֲשֶׁר תָּבִיא "מֵאֲרָצָךְ", מיט דעם כח פון די ביכורים אַז דו וועסט טון על פי התורה, וועסטו אַריינקומען [לארץ], אין דעם 'חלק' [ונחלה שלך] וועסטו וויסן אַז דו ביסט 'אַריינגעקומען' אין אדמת 'הארץ'. [וממילא מיושב דברי הספרי מקושת הפלאה וחתם סופר, כן אפילו לאחר ירושה וישיבה ווייסט מען נאָכנישט צי ס'איז "תיכנס לארץ", נאָר דאָס קומט אין 'דעם' זכות, פון מצות ביכורים].

כג

ביאור קושיא א-ב-ג

[ובזה מיושב גם לשון "והיה" שהוסיף הכתוב בכאן יותר ממקום אחר, דבאמת הפסוק וְהָיָה כִּי תָבֹא וגו' אין זה התחלת תנאי המצוה, אלא הוא הבטחה שאם תעשה כל האמור בענין אז "והיה" שיהיה הדבר כן אשר "תבוא" ותיכנס אל "הארץ" וגו', וכמבואר בספרי.

וכן מיושב גם כן קושת האור החיים הק', מה שאמר בפסוק השני וְלִקְחֶתָּ מִרְאשֵׁית כָּל פְּרִי הָאֲדָמָה, ולא אמר "תקח". כי הפסוק השני אינו בהמשך אחד עם פסוק הראשון, שהרי פסוק הראשון הוא הבטחת כניסת הארץ, ובפסוק השני שם מתחיל התנאים של מצות ביכורים.

וכן מיושב מה שהפסוק נקט דייקא הלשון וְלִקְחֶתָּ מִרְאשֵׁית כָּל פְּרִי הָאֲדָמָה, דבזה מונח התנאי נשצריך שיהיה הפירות מן "אדמת" ארץ ישראל דייקא, ולא ממה שנחלף ברצועת ארץ העמים, וזה הוא רק על ידי קיום ההבטחה שהעידה התורה בפסוק הראשון, ועל סמך הבטחה זו יכול כל אחד להביא מחלקו, וכשיביא ביכורים ויקרא כדון יתקיים לו ההבטחה וידע בבירור שהפירות שהביא משדהו הוא ממקום שהוא עכ"פ עתה "אדמת קודש"].

^{כא} ועיין לעיל הערה י, דמוכח בתנחומא וגם ברש"י, שהפסוק דהשקיפה קאי גם על מצות ביכורים.

כד

ביאור קושיא ז

ולפי האמור דביכורים יש להביאו "מֵאֲרָצָה", מיושב גם התנחומא שראה משה "שביכורים" עתידין ליפסק, ולא נקט "קרבנות", כי הקרבנות עדיין מקריבין למעלה ואינו נפסק לגמרי, אבל ביכורים אי אפשר להביא כי שם לא שייך "מֵאֲרָצָה", ובעבור זה תיקן משה התפלות, כי כדי לקיים מצוה זו צריכין לבקש על בנין בית המקדש

איבערדעם [אתי שפיר], דער [תנחומא, ראה משה] שעתיד בית המקדש ליחבר וביכורים עתידין ליפסק, [שנקט ענין ביכורים ולא ענין קרבנות].

לעולם קרבנות איז מען דאָךּ מקריב היינט אויך, אַזוי ווי דער זיידע זכרוננו לברכה אין ייטב לב^{כב} ברענגט דאָך, ער האָט געהערט פון ישמח משה ער האָט געזען עין בעין ווי אליהו איז עומד מלוּבש בבגדי כהונה און ער איז מקריב תמידין. [ונמצא כן] אין בית המקדש שלמעלה איז דאָךּ אליהו 'ווייטער' מקריב תמידין [גם בזמן הזה], 'דאָס' פעלט דאָךּ נישט.

אַלע קרבנות קען מען מקריב זיין, אָבער ביכורים קען מען נישט מקריב זיין, [ווייל] ביכורים מוז זיין אָפּר תביא "מֵאֲרָצָה", און דעס איז דאָךּ נישטאָ [למעלה בשמים].

אין בית המקדש שלמעלה קאָן מען מקריב זיין תמידין, מ'ברענגט פון ערגעץ פון איבעראַל תמידין, אליהו איז שְׂכִיחַ בְּשׁוּקָא [ע"י תענית כב]. ער קויפט תמידין כסדר^{כג}.

אָבער ביכורים מוז דאָךּ זיין לאחר ירושה וישיבה, ווען יעדער האָט זיין חלק, ממילא קען מען קיין ביכורים נישט ברענגען [בזמן הזה], דעס איז 'נפסק'.

^{כב} בייטב לב סוף פרשת אמור (עה"פ צו את בני ישראל, ד"ה ומקובלני): ופינחס מזרע אהרן הוא אליהו, עודנו מקריב תמידין כסדרן בכל יום, כמבואר בעשרה מאמרות להרמ"ע (מאמר אס כל חי, ח"ג סימן כג) וכו'. ומקובלני ממורי זקני לה"ה בעל המחבר ספר ישמח משה ותשובות השיב משה, כי פעם אחת אחר שסיים תפלת י"ח עלה בלבו להתפלל לראות הדבר הנ"ל האמור בעשרה מאמרות, ועם לבבו אמר אולי קיימא לי שעתא ואזכה לראותו, ותיכף התפלל על זה. ומילא ה' שאלתו, וראה עין בעין את אליהו מלוּבש בבגדי כהונה עומד ומקריב התמיד כסדרו, ודבריו הללו נודעו לרבים.

^{כג} עיין בייטב לב פרשת תצוה (עה"פ וזה הדבר, ד"ה הדרך הב') שכתב בשם הרמ"ע בזה"ל: כי פנחס הוא אליהו שְׂכִיחַ בְּשׁוּקָא לקנות כבשים, ובכל יום עומד ומקריב תמידין כסדרן. ומורי זקני זלה"ה [הישמח משה] אמר רמז זה, שכתוב פינחס וגו' ויכפר על בני ישראל (פנחס כה, יג), "כפר" לא נאמר כי אם "ויכפר" לעתיד תמיד על בני ישראל. [ועיין פירוש זה בישמח משה (פנחס, דף עז:)] ויכפר על בני ישראל, עיין במדרש וכו' קרבן הוא מקריב, דהקרבן נקרא כפרה, עיין שם. ונראה לי דרומז למה שכתוב בעשרה מאמרות דאף עתה בזמן הגלות, אליהו שהוא פנחס מקריב תמידין בכל יום, על ידי שהוא חי לעולם! (ועיין ס"ג פנחס תשי"ו, לשון קדשו אות מח-ג).

ועיין בדבריו רבינו בסעודת מוצאי יום כיפור תש"כ, וזל"ק: דער זיידע זכרוננו לברכה אין ייטב לב ברענגט דאָך, ער האָט געהערט פונעם ישמח משה ווי ער האָט געזעהן עין בעין, ש'שטייט דאָך [בעשרה מאמרות] אַז אליהו איז מקריב תמידין, ער האָט געזען עין בעין - אין פרשת אמור ברענגט ער עס [בייטל] - ער האָט געזען עין בעין אליהו איז מלוּבש, ער שטייט מלוּבש בבגדי כהונה און ער איז מקריב תמידין ומוספין. ער ברענגט נאָר בקיצור די מעשה [בספרו ייטל, אבל בעל פה קבלנו במסורה] ס'איז געוועזן די מעשה, ער [הישמח משה] האָט אָמאָל געזאָגט, אינמיטן שמונה עשרה איז אים איינגעפאלן, ס'איז אַ יומא דשוקא געוועזן, האָט ער געטראַכט, אליהו שְׂכִיחַ בְּשׁוּקָא ער קויפט תמידין ומוספין, האָט ער אינזיג געהאט פאָרוואָס איז אים דאָס היצט איינגעפאלן אינמיטן די שמונה עשרה, האָט ער פארשטאַנען אַז ס'איז אַן עת רצון ער זאָל עס זען, האָט ער מתפלל געווען און ער האָט עס געזען, אַזוי דערציילט ער. דער זיידע זכרוננו לברכה דער ייטב לב איז נאָך געווען דעמאָלטס אַ קינד געווען [כשסיפר הישמח משה את המעשה לאחר שמו"ע], האָט ער געפרעגט: "זיידע! וויאָזוי האָסטו געקאַנט קוקן אינמיטן די שמונה עשרה", מ'טאָר דאָך נישט לכתחילה אויפמאַכן די אויגן, האָט ער אים גיענטפערט: "דו מיינסט טאַקע אַז מ'ט' יד' אויגן האָבן איך דאָס געזען, דאָס זעט מען מיט די עיני השכל", צו דעם ברויך מען גאָרנישט האָבן די אויגן דערצו, מ'ברויך די אויגן נישט. האָט ער שוין פארשטאַנען.

נאָכ'ן חורבן בית המקדש, די קרבנות האָבן זיך נישט אויפגעהערט, מ'איז היצט אויך מקריב [למעלה בשמים], אָבער ביכורים דאָס קען נישט זיין, [וזהו שאמרו שראה משה כין] "ביכורים" איז עתיד [ליפסק], און איבערדעם דאָרף מען תפילות ותחנונים [לעורר רחמים על בנין בית המקדש בב"א].

כה

ביאור קושיא ח - אופן א

לכן נאמר לשון השקפה שהוא מורה לרעה, כי צריכין לבחינה כוונת כחות הטומאה ואומות העולם כדי להכניעם, אלא שלבני ישראל מהפכין אותו לרחמים וחסדים, ע"י גודל כח מתנות עניים

איבערדעם איז דער [לשון] "השקפה" מַמְעוֹן קִדְשָׁךְ [אף שבעצם הוא לשון המורה מתחלה לרעה ח"ו]. [ווייל] מ'ברויך האָבן [כח הדין, כדי] מכניע צו זיין די "כוחות הטומאה" [ולגרש אותם מן הארץ הקדושה שתוכל אדמת קודש לחזור לשם, ולכן] מוז זיין די 'השקפה לרעה'.

נאָר "פאַר אידינ'ס וועגן", ברויך נתהפך ווערן אויף רחמים וחסדים.
אָבער מ'ברויך עס האָבן [לשון השקפה] קעגן די אומות העולם.

כו

וזהו גם 'העבודה' בימים הנוראים, שהמשכת הרחמים והחסדים שישאל ממשכים, לא יגיע מזה לחיצונים וספרא אחרא, רק לבני ישראל שמקיימין המצות ועבודת היום

אָזוי ווי ס'שטייט דאָך אין עבודה ישראל^כ און די אַלע [ספרים הקדושים], דאָס איז די עבודה אין די הייליגע טעג, אידן זענען ממשיך רחמים וחסדים פון בורא כל עולמים, ווילן די סטרא אחרא די חיצונים אויך פון דעם נהנה זיין, זיי זאָגן אָז די חסדים ברויך "יעדן" אַנקומען [אבל עבודתנו שהשפע יהא מקושר עם קיום תורה ומצות, ולא יגיע מזה רק לבני ישראל מקיימי המצות, ולא יהנו מזה כחות הטומאה והחיצונים שרוצין לקבל מזה בחנם בלא שום עבודה].
[עד כאן דברי העבודה ישראל].

^כ בעבודה ישראל (כפרשת עה"פ בדרך אחר וצאו אליך ובשקפה דרכים ונסו לפניך): ונראה לומר דהכתוב מרמז לנו דבר גדול, לפי מה שהקדמנו לעיל שיש שְׂבִיל הַשּׁוֹפֵעַ במתנת חנם וחסד, אשר הבורא ב"ה יסד בה את עולמו "לצורך העולם", אפילו חס ושלום אין אדם שְׂעִבְדָּהוּ, אשר בזה השביל מתפרנסים העובדי כוכבים ומזלות, העוזבים אותו ואת עבודתו. וגם נברא שְׂבִיל הַעֲבֹדָה והנהגת מדה במדה, אשר בה יִקְרָא "אלקי ישראל" לְשֵׁם לְאִישׁ כְּמַעֲשָׂהוּ. ותמיד בראש השנה 'עיקר המשפט' שהמקטרגים והשרים רוצים השפע התמידית ומתנת חנם וחסד, ולא שתהיה נובעת על פי צינור עבודת עושי רצונו, כדי שיהיו כולם מקבלים ההשפעה בשוה. אבל אֲנַחְנוּ עֲמוּ עוֹשִׂים רָצוֹנוֹ וְתוֹקֵעִים בְּשׁוֹפֵר וּמִקְבִּילִים מַלְכוּתוֹ וְעֲבֹדָתוֹ כדי שעל ידי התעוררות התחתון יתעורר למעלה שְׂיִקְרָא שמו "אלקי ישראל" ותהיה שפע הברכה נוזלת על פי עבודתנו מדה במדה, לשם שכר לעושי מצוה לאהוביו וליראו ולעובדיו בְּשֵׁבַע מדות הקדושים, ולהעניש לעוברי עבירה. ובדרושים לר"ה כתב וז"ל: ולזה כששמעי ראש השנה נתגלה יתברך בבחינת הדין, לשפוט העולם אם מוכשרין להשפיע להם רב חסדו, ולחדש העולם בכל מיני טובות על פי שכר פעולתם. - וקטגוריא אשתכח, לומר שאין העולם כדאי לפי כשרון מעשיהם, בכדי שיוצרך העולם בהכרח להתנהג במדת החסד ב"ג מכילין דרחמי, ואם היות כן יגיע השפע לכל ברואי עולם בשוה, אם טוב ואם רע, מבלי הכשרת מעשים ועבודת השם להכנת השפע. ולזה אמרו בזהוה הקדוש (ריש פרשת נצבים) שעיקר המשפט בראש השנה הִתְיַצֵּב עַל ה' (איוב א, ו) נודע בכמה מקומות.

ויעיין בדברי רבינו בדרשת הושענא רבה תש"כ (בפיסקא למען בוראינו) וזל"ק: ס'שטייט אין עבודת ישראל ביי ראש השנה, אָז די מקטרגים וואָס זענען מקטרג אויף אידן, זיי ווייסן אָז ס'איז דאָ אַ מדת הרחמים וחסד, איז זייער אַרבעט אָז די רחמים וחסדים זאָל נישט זיין געבינדן מיט קיין שום עבודה, נאָר רחמים וחסדים פשוטים, ממילא ווילן די מקטרגים, ווילן זיי אויך נהנה זיין פון דעם חסד. און אידן 'האַרעווען' מיט "תקיעת שופר", מיט "תפילות", אָז די רחמים וחסדים זאָלן זיין געבינדען מיט "עבודה" וואָס מ'טוט פאַר הקדוש ברוך הוא, עס זאָל נישט אַנקומען פאַר די מקטרגים.

כז

ועל ידי בחינת השקפה לרעה שבתחילה, נכנעים החיצונים, ולא יטלו מהשפעת הרחמים כשמתהפך אחר כך ממדת הדין לרחמים ע"י כח הצדקה ומתנות עניים, כי כח הצדקה שייך רק אצל ישראל שהם "בנים" למקום

[וואס הסט"א נוטל גם כן משפע הרחמים והחסדים] **טוּיג דאָך ווייטער נישט**, [דהרי הכלל הוא] **כשזה קם זה נופל, וְלֹא־מֵלֶאֱם יֵאָמֵן** (תולדות כה, כג), [וא"כ אם יש להם כח ושפע הוא על חשבונם של ישראל ח"ו. וממילא] **ברוּיך צו זיין א' הַכְנַעָה**, הכנעת כל האומות, הכנעת כח הסטרא אחרא [שלא יטלו משפע הרחמים והחסדים].

איבערדעם מוז זיין דער [לשון] "הַשְׁקִיפָה" [לרעה, נגד כחות הטומאה, כדי להכניע אותם, ובאופן זה לא יהנו אח"כ מהשפעת החסדים, כשיתהפך ההשקפה למדת רחמים^{כז}].

כח

אָבער דער כח פון "מתנות עניים" [מההפכת אחר כך ממדת רוגז למדת רחמים], **דאָס איז נישט דאָ ביי די אומות העולם.**

ווי דאָס משל^{כח} פונעם מדרש, ביי א גוי איז נישטאָ קיין "צדקה", ווייל צדקה דאָס ווייזט אויף בחינת "בנים למקום", משל למלך בשר ודם שפֿעס על עבדו, אז מ'האָט אים מפרנס געווען איז כֶּסֶס, וויאָזוי איז אָבער ווען ער איז "בֶּן" [ובא אחר והאכילו, משגר לו המלך דורון].

איבערדעם דער "כח הצדקה" איז נישטאָ נאָר ביי אידן, וואָס מיט דעם איז מען מהפך מדת הדין למדת הרחמים.

[ולכן] **אפילו מ'ברוּיך האָבן דעם מדת הדין פאַר 'זייערט' וועגן, [ס'זאָל זיין] תְּבֹא כָל רֵעֶתָם לִפְנֵיהֶּ (איכה א, כב), שֶׁפֶּן חֲמַתָּה עַל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא יִדְעוּהָ (ירמ' י, כה), מ'דאַרף עס האָבן פאַר 'זייערט' וועגן [ולכן נאמר בלשון 'השקפה'], אָבער פונדעסטוועגן גדול כח "מתנות עניים", איז מען דאָס מהפך [לרחמים אצל בני ישראל].**

כט

חקדמה לביאור קושיא ח - אופן ב

אָבער דאָס ענין 'נאָך' פאַרוואָס שטייט דאָ "הַשְׁקִיפָה" מִמַּעוֹן קְדֻשָּׁה, השקפה איז לרעה און ס'ווערט נתהפך לטובה.

ל

מבואר בנמרא דלכן קורין קללות שבתוכחה בפרשה זו קודם ראש השנה, כדי שתכלה שנה 'קללותיה' **ס'שטייט אין די גמרא^{כז} אין מגילה (לא): פאַרוואָס מ'ליינט די קללות [בתוכחה], די ערשטע [תוכחה שבפרשת בחקותי] ליינט מען פאַר שבועות, און דאָס צווייטע [תוכחה**

^{כז} וכדמסיק רבינו דההתהפכות לרחמים הוא רק בכח "מתנות עניים" שהוא מדת הצדקה, ומדה זו לא שייך רק בישראל שהם בנים למקום ולא באומות העולם וכחות הסט"א שהם לכל היותר בבחינת עבדים.

^{כח} עיין בגמרא (בבא בתרא י): שאל טורנוסרופוס הרשע את ר' עקיבא, אם אלקים אוהב עניים הוא (שצוה ליתן צדקה), מפני מה אינו מפרנסם. אמר לו כדי שניצול אנו בהן מדינה של גיהנם. אמר לו אדרבה זו שמחייבת לגיהנם, אמשול לך משל למה הדבר דומה, למלך בשר ודם שכעס על 'עבדו' וחבשו בבית האסורין וצוה עליו שלא להאכילו ושלא להשקותו, והלך אדם אחד והאכילו והשקהו, כששמע המלך לא כועס עליו?, ואתם קרוין 'עבדים' שנאמר (בכר כה, נה) **כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים**. אמר לו ר' עקיבא, אמשול לך משל למה הדבר דומה, למלך בשר ודם שכעס על 'בנו' וחבשו בבית האסורין וצוה עליו שלא להאכילו ושלא להשקותו, והלך אדם אחד והאכילו והשקהו, כששמע המלך לא דורון משגר לו?, ואנן קרוין 'בנים' דכתיב (ראה יד, א) **בְּנִים אֲתֶם לַה' אֱלֹקֵיכֶם**. - ועיין במדרש רבה (טו, כג) וז"ל, אמר הקב"ה איני מזהיר עובדי כוכבים וכו' אלא לכם, הצדקה שלכם, שנאמר (תצא כד, ג) **וְלָךְ תִּהְיֶה צִדְקָה**.

^{כח} בגמרא (מגילה לא:) תנאי, רבי שמעון בן אלעזר אומר, עזרא תיקן להן לישראל שיהו קורין קללות שבתורת כהנים קודם עצרת, ושבתשנה תורה קודם ראש השנה. מאי ענין, אמר אביי ואיתמא ריש לקיש, כדי

שבפרשת כי תבא ליינט מען [פאר ראש השנה, זאָגט די גמרא, דהוא כדן] ס'זאָל זיין תכלה שנה וקללותיה.

ובתוספות הוסיפו דקורין גם פרשת נצבים קודם ר"ה, כדי להפסיק בין קריאת התוכחה לר"ה בפרשה אחרת המורה לטובה, כדי שלא להסמיכם לר"ה [ומשמע דהוא כדי להמתיק הקללות ולהפכם לברכה, שתחל שנה וברכותיה]

פרעגט תוספות פארוואָס איז מען מפסיק אין די ענדע יאָר [בין קריאת התוכחות לר"ה, דהרי פרשת] נצבים ליינט מען דאָך אָבער דערנאָכדעם [עוד טרם ראש השנה], מ'ליינט דאָך נישט דאָס לעצטע [שבת] די קללות פון [פרשת] כי תבוא, דאָס איז די 'תוכחה', מ'ליינט נאָך [גם פרשת] נצבים.

ענטפערט תוספות^כ, פונדעסטוועגן איז מען מפסיק [בין כי תבוא לראש השנה] מיט איין וואָך [לקרות בפרשת נצבים] וואָס ס'ווייזט אויף לטובה.

ווי דער מהרש"א^{כז} איז מסביר, ווייל ס'שטייט [בנצבים] וְשָׁבַת עַד ה' אֵלֶיךָ, אַז מ'טוט תשובה, [וואָס] פון דאָרט איז געדרינגען אַין ישראל נגאלין אלא בתשובה^ל.

לא

ביאור קושיא ח - אופן ב

ולפ"ז יש לומר לדרכינו, דלכן נאמר בפרשה זו בלשון "השקפה" המורה מתחלה לרעה, ולבסוף מתהפך לרחמים, כדי להורות שגם התוכחות שקורין בפרשה זו יתהפכו לרחמים ולרצון

איבערדעם שטייט טאָקע אין 'די' וואָכעדיגע סדרה [הברכה בלשון] "השקפה", אַז מ'איז מהפך מדת הדין למדת הרחמים, [ווייל] מ'ליינט דאָך דאָ די 'תוכחה'.

לב

דאָס פשוט, אַז מ'קוקט אַריין [בהתוכחה]^ל, חלילה איז דאָך אַן השקפה לרעה. [ולזה קורין גם השקפה בלשון המורה לרעה, רק שעל ידי כח מתנות עניים מתהפך ממדת רוגז למדת רחמים, כדי להמתיק בזה גם התוכחות שבפרשה ולהפכם מקללה לברכה].

שתכלה השנה וקללותיה. בשלמא שבמשנה תורה [כי תבא] איכא כדי שתכלה שנה וקללותיה, אלא שבתורה כהנים [בחקות], אטו עצרת ראש השנה היא? אין, עצרת נמי ראש השנה היא, דתנן ובעצרת על פירות האילן.

^{כב} בתוספות (מגילה שם, ד"ה קללות שבת"כ): שאלו בבית המדרש של רבינו נסים, למה מחלקים פרשת נצבים וילך לשנים כשיש ב' שבתות בין ר"ה לסוכות בלא יוה"כ, ואין מחלקין מטות ומסעי שארכות יותר, והשיב לפי שבאתם נצבים יש קללות שקלל ישראל ורוצה לסיימם קודם ר"ה. וקשה שאנו לא מחשבינן הקללות שקלל משה ישראל [באתם נצבים] כדמשמע בפרק המוכר את הספינה (ב"ב פח: וכו'). ועוד קשיא לפי סברתו, אמאי אין קורין האזינו קודם ר"ה שהרי גם שם יש קללות, מזי רעב ולחומי רשף. - לכך נראה לי הטעם שאנו מחלקים אותן לפי שאנו רוצים להפסיק ולקרות שבת אחת קודם ר"ה בפרשה שלא תהא מדברת בקללות כלל, שלא להסמיך הקללות לר"ה. ומטעם זה אנו קורין במדבר סיני קודם עצרת, כדי שלא להסמיך הקללות שבבחקותי לעצרת.

^{כז} במהרש"א (חידושי אגרות מגילה שם, ד"ה כדי שתכלה) כתב על דברי התוספות: וקצת קשה לפירושם ... (עיי"ש). ונראה דעיקר קושיא [של הגמרא הוא] כיון שראש השנה תחלת השנה הוא, הוה להו להתחיל פרשת בראשית שהיא תחלת התורה ובריאית עולם, וה"ל להתחיל בה מיד בשבת ראשון שאחר ר"ה. ותיירך כדי שתכלה שנה כו', ע"פ מ"ש שקללות שבחקותי נאמרו על בית ראשון שהיה להם כבר זכות אבות וכמפורש ביה וזכרתי את בריתי יעקב וגו' אבל קללות שבכי תבוא נאמרו על בית שני לכך לא נזכר בהו זכות אבות שכבר תמו בבית ראשון. וז"ש דלכך תקן כן פרשת במדבר קודם עצרת, כדי שתכלה קללות של בית ראשון קודם עצרת, שישובו ישראל 'למספוק' הנוכח בפרשת במדבר. ותקן פרשת נצבים קודם ר"ה, כדי שתכלה קללות שבכי תבא הנאמר על בית שני, קודם ר"ה, שלעתיד יהיו נגאלים על ידי 'התשובה', כמפורש "פרשת נצבים" ושבת עד ה' וגו' ושב ה' וגו'.

^ל עיין בגמרא סנהדרין (יז:). ועיין ברמב"ם (תשובה ז, ה) וז"ל: כל הנביאים כולן צוו על התשובה, ואין ישראל נגאלין אלא בתשובה. וכבר הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלות ומיד הן נגאלין, שנאמר והיה כי יבאו עליך כל הדברים וגו' ושבת עד ה' אלקיך ושב ה' אלקיך וגו'.

^{כא} או הכוונה: אַז מקוקט אַריין [אין מצב הדור]. ולפי זה הוא התחלה לביאור קושיא ח באופן ג (אות מ), והבן.

לג

דברי התעוררות, ובקשת רחמים וחסדים, לקראת ימי הסליחות וראש השנה ווי דער אמת, איז דאך עס גרויס דער פחד ימי הדין.

ס'קומען די טעג די ימי הדין, א צייט וואס מ'איז דין דאס 'כלליות' און דאס 'פרטיות'. (עיינ באריכות בס"ג נצבים וילך תשי"ט). פשטות איז דאך מי יצדק לפניו בדין. איבערדעם זענען אן הכנה 'די טעג' [שלפני יום הדין], ס'קומען יעצט אן די "ימי הסליחות", מ'זאל מיט דעם [באמירת הסליחות] מעורר זיין רחמים ותחנונים, ס'זאל נתהפך ווערן אלעס לטובה, אלעס זאל נמתק ווערן פאר אידן [לרחמים ולחסדים].

לד

דער בורא כל עולמים זאל משפיע זיין א רוח טהרה לבני ישראל. דער בורא כל עולמים זאל העלפן מ'זאל מיר די זכיה האבן, מ'זאל מיר די זכיה האבן נאך אין די טעג, אין די 'פאר טאג' נאך [וואס מ'האב מיר] ביז "ראש השנה", זאל מיר נאך זוכה זיין צו תשובה שלימה, זאל נתקרב ווערן ה'לכות צו הקדוש ברוך הוא, מ'זאל מיר די זכיה האבן אין 'די טעג'.

לה

איבערהויפט היצטערט אין די לעצטע יארן, בעיקבא דמשיחא, די לעצטע יארן פון עיקבא דמשיחא וואס ס'איז אלעס מיט פחדים, ווי די גמרא רעכנט אויס (ע"י סוטה דף מט, וסנהדרין דף צז) די חבלי משיח הנוראים, וואס בעונותינו הרבים מ'האב מיר שוין אליין דאס צוגעזען, די שווערע חבלי משיח, און די שווערע נסיונות וואס אידן האבן, ברוחניות ובגשמיות.

לו

איבערדעם ווען ס'קומט די הייליגע טעג, [אנו מבקשין] אזוי ווי די גמרא זאגט אז מ'ליינט די תוכחה ליינט מען [עס] א וואך דערפריער, פאר'ן צאת השנה, ס'זאל זיין תכלה שנה וקללותיה, זאל טאקע זיין 'שנה וקללותיה' דאס זאל זיך 'אויסלאזן'. ס'קומט א נייע יאר, זאל עס שוין קומען מיט די 'ברכות', מיט די 'השפעות אמתיות', 'ברחמים וחסדים לכל ישראל'.

לז

מ'זאל די זכיה האבן, מ'זאל די זכיה האבן משים אל הלב צו זיין, מ'זאל די זכיה האבן משים אל הלב צו זיין, מ'זאל קאנען זאגן דבורים פאר'ן בורא כל עולמים, מ'זאל זיך קענען 'אויסבעטן' ביים לעבעדיגן באשעפער. מ'זאל די זכיה האבן מ'זאל מתקן זיין וואס מ'האט פוגם געווען.

לח

ס'איז די גרויסע ימי הפחדים, ס'קומען די ימי דין. און אויסער די ימי הדין, דאס זענען די 'שווערע יארן' פון די חבלי משיח. און ווייסט השי"ת וואס מ'ברויך [נאך] איבערצוגיין, ווער ווייסט דען דעם גרויסן קטרוג. נאר דער בורא כל עולמים זאל העלפן אז זיי זאלן נישט קאנען מקטרג זיין על בני ישראל.

מ'זאל די זכיה האבן מ'זאל מיר ניצול ווערן מכל צרה וצוקה.

אוי מ'זאל קאָנען דינען דעם באַשעפער.
מ'זאל מיר קאָנען תשובה טאָן מתוך נחת ושמחה.
אוי מ'זאל שוין אָפּגעהיטן ווערן שוין מכל צרה וצוקה.
מ'זאל די זכיה האָבן צו זאָגן "אמת'דיגע דיבורים" פאַר'ן בורא כל עולמים.
דער בורא כל עולמים זאל 'צוקוקן פון אויבן' דעם "צובראָכנקייט" פון אידישע קינדער (כמו שנאמר 'השקיפה ממעון קדשך מן השמים' וברך את עמך את ישראל).

לט

בקשת רחמים על דורינו השפל

על פי מאמרם: גדול כח "מתנות עניים שמחפכת מדת הרוגו למדת הרחמים הקב"ה שומר משמרתה של תורה ומקיים מצות "צדקה", ומצוה מן המובחר ליתן הצדקה למי שהוא היותר עני, ואין לך דור עני כדור הזה, ואם כן עתה הוא הזמן שיקיים הקב"ה מצות צדקה ומתנות עניים, לרחם על דור עני כי אין עוד דאָס קאָן זיין איז דער פשט גדול כח "מתנות עניים" שמחפכת מדת הדין למדת הרחמים.

לעולם אַז מ'קומט מיט "מעשים", - לאַ בַּחֲסֵד וְלֹא בַּמַּעֲשִׂים בָּאנוּ לְפָנֶיךָ, - האָט מען נישט מיט 'וואָס' צו קומען.

מיט וואָס קאָן מען אַריבערגיין די ימי פחד ואימה, די ימי הדינים קשים? נאָר וואָס'זשע דען, מ'קאָן זיך בעטן ביים באַשעפער "מתנת עניים", [כדכתיב] עַם 'עֲנִי' תוֹשִׁיעַ^ל (שמואל ב' כב, כח. תהלים יח, כח).

ס'שטייט (ישעי' א, כז) ציין בַּמִּשְׁפָּט תִּפְדֶּה וְשָׁבִיָּה בַּצְדָּקָה, ווי דער אלשיך הקדוש זאָגט^ל, ציין אַלִּיין [היא ירושלים ובית המקדש] איז [אף] "בַּמִּשְׁפָּט" [תִּפְדֶּה, גם על פי הדין, כי היא לא חטאה רק לקתה בחטאי בני ישראל], אָבער שָׁבִיָּה [אַנְשִׁיָּה] האָבן דאָךְ נישט מיט וואָס, נאָר "בַּצְדָּקָה", דאָס איז דער פשט [וְשָׁבִיָּה] בַּצְדָּקָה.
דער בורא כל עולמים איז דאָךְ שומר משמרתה של תורה (ירושלמי ר"ה א, ג), איז ער אויך מקיים מַצּוֹת "צְדָקָה".

[והנה] מַצּוֹת צְדָקָה איז [כשנותנים] פאַר'ן 'גרעסטן' אַרימאָן איז גרעסער די מַצּוֹת הַצְדָּקָה^ל.

^ל עיין בגמרא (סנהדרין צח). אמר רבי יוחנן, אם ראית דור שמתמעט והולך, חפה לו [למשיח] שנאמר וְאַתָּה עַנִּי תוֹשִׁיעַ.

^ל באלשיך הקדוש, בפירוש מראות הצובאות על ישעי' (א, כז) וז"ל: ציון במשפט וכו'. יאמר, ציון אשר לא חטאה, ולקתה, כמה דאת אמר (איכה ד, יא) כְּלָה ה' אֶת חֲמָתוֹ כִּי וַיִּצֵּת אֵשׁ בְּצִיּוֹן, לכפר על עמה, במשפט ובדין הוא שתפדה, אך ושבִּיָּה הם אנשיה אשר חטאו, לא היה רק בתורת צדקה.

ובפירוש רוממות קל על תהלים (יד, ז) בפסוק מִי יִתֵּן מִצִּיּוֹן יְשׁוּעָתִי יִשְׁרָאֵל וגו', כתב וז"ל: אחר שאין זכות בדורות גלות אחרון, אמר מי יתן מִצִּיּוֹן כו', והוא כמה שכתבנו בישעי' על פסוק צִיּוֹן בַּמִּשְׁפָּט תִּפְדֶּה כו', כי "ציון" במשפט ודין הוא שתפדה, כי היא לא חטאה, ולקתה בעונותינו וכו', אך "ושבִּיָּה" צריך בתורת צדקה. והנה ידענו כי זכו אחישנה, ויהיה בלי חבלי משיח, רק בשובה ונחת, ואם לא זכו בעתה, ואז הוא בעוצב ורוגו ע"י חבלי משיח להחזירם בתשובה. על כן אמר, מִי יִתֵּן [=הלוואי שיתן] ומִצִּיּוֹן כלומר מבחינת ציון תהיה יְשׁוּעָתִי יִשְׁרָאֵל, שיהיו זכאין בדין ויושעו במשפט בשוב ה' את שבות עמו, שהתשובה המתייחסת אל עמו שהיא ההתחלה, ישיבנה הוא, ובזה יגל כו', שלא נגאל בעצב בצרות חבלי משיח, כי אם נגל בשמחה ובשירים, כִּי יִגַּל יַעֲקֹב יִשְׁמַח יִשְׂרָאֵל וכו'. [נענין עוד בפירושו לתהלים (נג ז, וקה א)].

^ל ברש"י (ראה טו, ז) כי יִהְיֶה בָּךְ אֶבְיּוֹן. הַתָּאב תָּאב קוֹדֵם (והוא מספרי קטו). ומפרש המזרחי, היותר אֶבְיּוֹן. והביאור, דלכאורה קשה מדוע הוזכר הפסוק דוקא אֶבְיּוֹן שאין לו כלום משל עצמו, הלא מצות צדקה הוא גם ב'עני' שיש לו מעט משלו. רק שבא ללמדנו להקדים מי שהנא תָּאב ונצרך יותר (מפרשי רש"י).

[ואם כן] וואו איז דען נאך געווען אזא "דור עניי" ווי 'היינט', קומט אויס די גרעסטע עניים זענען אין 'דעם' דור, דור פֿרום וְיִחְף, עניות 'בדעת ובתורה', מ'האָט נישט מיט 'וואָס' צו קומען.

מ'גייט דאָ אַריין אין די הייליגע טעג, [און] ס'איז נישטאָ מיט 'וואָס'. [כי אנו] עניים ואביונים. [וכמו שאומרים בסליחות] פֿדִּלִּים וּכְרָשִׁים דְּפָקְנוּ דְּלִתִּיךְ.

ממילא אז דער בורא כל עולמים וועט מקיים זיין מצות צדקה, "וואו האָט ער נאך געטראָפֿן אַזעלעכען, אַזעלעכע עניים ווי מ'זעמיר היינט?".

'דעס' איז דער 'גרעסטער זמן' פון "מצות הצדקה" פון בורא כל עולמים.

איבערדעם איז דאָס גדול כח "מתנות עניים". אונז בעט מיר ביים בורא כל עולמים, מ'זאָל אונז געבן "מתנות עניים", דעס זאָל מהפך זיין מדת הדין למדת הרחמים.

מ

ביאור קושיא ח - אופן ג

מתוך ההשקפה לרעה, רואין גודל העניות והשפלות, ואם כן מזה גופא מתעורר

כי עתה הומן שקיים הקב"ה מצות צדקה ומתנות 'עניים', להפך מדת הדין למדת הרחמים והחסד

איבערדעם זאָגט ער [בלשון] "הַשְׁקִיפָה" מִמַּעַן קִדְשָׁךְ מִן הַשָּׁמַיִם, כל השקפה איז לרעה, אָבער פון דער השקפה אַליין זעט מען ווי גרויס דאָס עניות [איז], איבערדעם בעט מען זיך ביים בורא כל עולמים [וּבֹרֵךְ אֶת עַמְּךָ אֶת יִשְׂרָאֵל וְגו', מ'זאָל] מהפך זיין מדת הדין למדת הרחמים.

מא

ברכת הקודש

דער בורא כל עולמים זאָל העלפֿן:

מ'זאָל מיר די זכיה האָבן, מ'זאָל זיך 'אויסבעטן אמת'דיג' ביים באַשעפער.

אוי מ'זאָל מיר די זכיה האָבן צו טון דעם רצון הבורא ברוך הוא, טאָקע אין דעם שפלות, אַזוי ווי מ'זעמיר. מ'זאָל די זכיה האָבן צו טון דעם רצון ה' ברוך הוא. מ'זאָל נתקרב ווערן צום בורא כל עולמים בתשובה.

דער בורא כל עולמים זאָל העלפֿן אידישע קינדער, מ'זאָל מיר ניצול ווערן מִכָּל צָרָה וְצוּקָה, כָּכָל מְקוֹמוֹת מוֹשְׁבוֹתָם בְּרוּיִכָן אִידן גְּרוּיס רַחֲמִים וְחַסְדִּים.

דער בורא כל עולמים זאָל העלפֿן אַ "ישועה" בכלל ובפרט.

מ'זאָל מיר זוכה זיין צו אַ שְׁנַת גְּאוּלָּה וְיִשׁוּעָה. (אמן)

און אַ שְׁנַת נְחֻמָּה.

אַ שְׁנַת שְׂמֻחָה.

דער בורא כל עולמים זאָל דערפרייען אידישע הערצער.

דער בורא כל עולמים זאָל זען לְכָבוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַנִּשְׁבָּרוֹת.

מ'זאָל במהרה געהאָלפֿן ווערן מיט פֿל מִיַּנִּי יִשׁוּעוֹת טוֹבוֹת.

מ'זאָל מיר זוכה זיין צו זען במהרה בישועת כל ישראל ושמחתן, בהתגלות

כבוד שמים עלינו במהרה בימינו אמן.